

KARI PALIN

KATUJEN KASVATIT

KATUJEN KASVATIT

Kari Palin

KATUJEN KASVATIT

Romaani

© 2016 Kari Palin
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-330-351-5

Britalle

1

– Mennääs jo että ehditään ajoissa, äiti sanoi ja vilkaisi itseään vielä peilistä.

– Mitä jos mä en lähdekään? minä sanoin.

– Mitä sä höpiset? Totta kai sä lähdet, äiti sanoi.

– Jos mä vaan jään tähän. Ethän sä väkisin voi mua ronttaa.

– Sitten tulee viranomaiset hakemaan. No, alahan tulla jo.

Istuin keittiön pöydän ääressä ja pyörittelin sokeripalaa sormissani. Juha istui vastapäätä unisen näköisenä ja mussutti ranskanleivän siivua ja hörppi kahvia. Sillä alkaisi tänään alakoulun toinen lukuvuosi. Keittiön heteka oli pedattu ja toinen puoli työnnetty toisen alle. Päälle oli levitetty kukkakuvioinen vihreä päiväpeitto. Isä oli lähtenyt jo aikaisemmin työhön, se ajoi linja-autoa.

– Kuulitko Kalevi, vauhtia nyt. Mä saan hävetä silmät päästä jos me myöhästytään.

Nakkasin sokerin suuhuni ja nousin tuolilta. Vedin koripallotossut jalkaani ja puin mustan pusakan ylleni.

– Muista Juha laittaa ovi lukkoon kun lähdet, äiti sanoi.

– Mm, Juha vastasi.

Otin sinisen jenkkikassin mukaani ja poistuin äidin jäljessä rappuun ja alas. Aamu oli tyyni ja lämmin. Laahustin äidin kannoilla läheiselle pysäkillä, jossa seisojia muutama ihminen. Nousimme numero 26 bussiin. Äiti maksoi rahastajalle ja kävi istumaan keskipaikkeille ikkunan ääreen. Minä menin etu- osan väliseinän vierelle seisomaan, siitä näki ohjaamon läpi bussin menosuuntaan. Kuski oli riisunut yltään virkatakkinsa ja käärintä paidanhihat ylös. Koppalakin se oli jättänyt päähänsä. Jokaisella

pysäkillä nousi ihmisiä bussiin ja osa jäi pois. Ruskeasuon kohdalla vilkaisin taakseni ja huomasin, että äidin viereen oli istahtanut mies, joka piteli salkkua sylissään. Äiti katseli pää vinossa ulos ikkunasta.

Jäimme bussista Runeberginkadun viimeisellä pysäkillä. Kuljimme Malminkadulle ja siitä alas Lapinrinnettä. Ylitimme Lapinlahdenkadun. Koulun alueen erotti jalkakäytävästä rivi lehmuksia ja puuaita, jonka pystyautojen väleistä näki hyvin pihalle. Käännyimme portista, edessä kohosi kaksikerroksinen, parhaat päivänsä aikoja sitten nähnyt harmaankellertävä kivitalo. Koulun pääoven yläpuolella oli suuret kaari-ikkunat. Seinistä oli paikoin irtoillut rappinkia niin että tiiliskivien kylkiä pilkotti näkyvissä. Talo oli erillinen osa Lapinlahden kansakoulua, jonka massiivin päärakennus kohosi sadan metrin päässä. Astuimme ovesta ja tulimme eteisen jälkeen aulaan. Äiti kääntyi erään vastaantulevan naisen puoleen, joka neuvoi meitä menemään toiseen kerrokseen ”ja viimeinen ovi vasemmalla”. Nousimme kuluneita portaita yläkertaan. Olin ymmärtänyt, että tarkkailukoulu sisälsi luokat kolmannelta kahdeksanteen, siksi en ihmetellyt, kun käytävillä liikuskelivat myös vanhempia poikia. Myöhemmin selvisi sekin, että ensimmäisen kerroksen päädyssä sijaitti metalliverstas, jota käyttivät myös normaalikoulun jatkoluokat.

Suuntasimme käytävää pitkin peremmälle. Ovi oli avoinna. Naula-koissa riippui puseroita. Riisuin omani ja ripustin sen muiden joukkoon. Kurkistin ovesta. Luokassa istui alle kymmenen poikaa. Arvioin niiden ikähaarukaksi suunnilleen 12-13 vuoden välillä. Lisäksi seinän vierustalla seisoivat kaksi naista ja yksi mies. Ohimoilta kaljuuntunut, noin viisikymppinen, keskimittainen miesopettaja seisoivat työpöytänsä äärellä ja tutki käsissään olevia papereita. Se oli pukeutunut tummaan pikkutakkiin ja sen kaulassa riippui musta kravatti. Astuimme sisään.

– Huomenta, äiti sanoi. – Kai me olemme oikeassa luokassa? Nimi on Kalevi Selin.

– Huomenta, opettaja sanoi ja tarkisti vielä paperistaan. – Kyllä te olette. Tervetuloa. Tuolla takana on kaksi tyhjää pulpettia. Saat Kalevi valita vapaasti.

Valitsin sen joka oli lähinnä ikkunaa. Laskin jenkkikassin pulpetin juurelle ja istuin alas. Äiti puheli hetken aikaa opettajan kanssa, sitten se siirtyi muiden aikuisten vierelle. Samassa ovesta putkahti poika, jolla oli vaaleat, hieman kiharat hiukset. Se oli suunnilleen minun ikäiseni ja koikoiseni. Se roikotti kädessään sinistä jenkkikassia.

– Huomenta, poika sanoi hengästyneenä opettajalle. – Mihis mä istun?

– No huomenta, opettaja sanoi ja hymähti. – Montako vapaata pulpettia löydät?

Poika näki tyhjän pulpetin, joka oli metrin päässä omastani, pujotteli sen äärelle ja rojahti istumaan. Se silmäili ympärilleen ja huomasi minut.

– Moi. Sä oletkin uus.

– Joo, ekaa päivää, sanoin.

– Mä olen Late vaan, poika sanoi. – Mä olen käynyt tässä skolessa jo kaks vuotta. Vaikka en kyllä tässä luokassa.

– Kale, minä sanoin.

– Oikeesti mun pitäis olla jo seittemännellä, Late sanoi. – Tuli meinaan käytyy kolme kertaa kolmas luokka.

– Minäkin olen jäänyt pari kertaa luokalle, sanoin.

– No niin, tervetuloa hyvät oppilaat ja vanhemmat, opettaja sanoi kovalla äänellä. – Kuten osa teistä jo tietääkin, minun nimeni on Kaarlo Santalahti ja toimin tämän viidennen luokan opettajana. Pidetäänpä aluksi nimenhuuto, jotta voidaan varmistua kaikkien olevan läsnä.

Sitä mukaa kun opettaja luki paperistaan oppilaan koko nimen, tämä nousi vuorollaan seisomaan ja sanoi ”täällä”.

– Hyvä. Kaikki yhdeksän oppilasta ovat paikalla, sanoi opettaja ja laski listan pöydälleen. Lukuvuosi voi siis meidän osaltamme alkaa.

– Pst, Late äänsi.

Käänsin katseeni sen suuntaan.

– Onks joku noista sun mutsis?

– Joo...

– Pojat, opettaja sanoi ja katsoi meihin päin. – Tämä on koulu ja me olemme nyt luokkahuoneessa. Kesäloman viimeinen päivä oli todellakin eilen. Käsi ylös häneltä, joka on toista mieltä. Ei yhtään. Hyvä. Kuka ei muista enää koulun yleissääntöjä? Kaikki näyttävät muistavan. Hyvä. No niin, tämä luokka koostuu pääosin niistä edellisen lukukauden oppilaista, joita opettaja Viio opetti. Tosin kaksi oppilasta on siirtynyt toisiin kouluihin ja kaksi uutta on tullut heidän tilalleen.

Käänsin katseeni ikkunaan, siitä näki lehmusten lomitse kadulle. Jalankulkijoita ja autoja kulki harvakseen molempiin suuntiin. Kadun vastakkaisella puolella kohosi vanha, viisikerroksinen talo, jonka kulmasta johti ovi baariin. Vanhempien rakennusten väliin oli noussut uudempi ja korkeampi talo, jonka katutasossa oli HOK:n kauppa. Ei yhtään hassumpi paikka pulpetille, tuumasin.

Opettaja puhui pitkään monista kouluun liittyvistä asioista, mutta minua ne eivät jaksaneet kiinnostaa. Olin kyllä kuuntelevinani, mutta pääasiassa seurasin kadun elämää ja vilkuilin muita oppilaita sekä aikuisia seinänvierustalla.

– Kaikki ne teistä, joilla on kylliksi pitkä koulumatka, ovat oikeutettuja entiseen tapaan ilmaisiin matkalippuihin, opettaja Santalahti sanoi.
– Tietääkseni osoitteenne ovat samat kuin edellisenäkin lukuvuonna.

– Enks mä sais lippua ainakin aamumatkaan, kysyi uneliaan näköinen poika. – Hirvee työ päästä joka aamu ajoissa tänne asti.

– Oliko sinun nimesi Esko? opettaja kysyi.

– Joo.

– Esko, eikö ensin viitata jos on asiaa? sanoi opettaja, ja kun poika viittasi, opettaja kysyi missä tämä asui.

– Punavuorenkadulla, Esko sanoi..

– Asut siis runsaan kilometrin päässä täältä ja silti matka pitäisi tehdä yleisellä kulkuneuvolla? Kun minä kävin koulua Janakkalassa, niin koulumatkani teki kuusi kilometriä aamulla ja toinen mokoma iletapäivällä. Siis kävellen, pyörällä tai suksilla. Eikä minun koulumatkani suinkaan ollut sieltä pitemmästä päästä.

– Miksetsä kulje fillarilla jos et jaksa dallaa? joku kysyi Eskolta.

– Se nyysttiin kesällä, Esko sanoi.

– Potkulaudalla, toinen ehdotti ja sai aikaan naurua.

– No niin, sanoi opettaja. – Säännöt ovat samat kuin ennenkin. Ne jotka ovet siihen oikeutettuja, saavat matkaliput koulupäivän päättyessä. Joten muistakaapa pyytää. Ja mikäli teillä on vielä jotain kysyttävää, niin minä yritän parhaani mukaan vastata. Myös vanhemmat siellä, antaa tulla vain jos on jotain kouluun liittyvää tiedusteltavaa.

Oppilaat pysyttelivät vaiti. Lyhyt nainen kohotti kättään kuin luokan oppilas.

– Te siellä, opettaja sanoi.

– Mä olen Pertin äiti, nainen sanoi. – Mä olen puhunu tästä ennenkin, jo viime keväänä. Siitä että Pertti lähti usein koulun jälkeen vaeltamaan ties minne ja tuli usein vasta illalla kotiin. Oli siinä kuulemma muitakin samalta luokalta...

– Lopeta mutsi jo, pyysi poika, jolla oli tumma otsatukka ja pisamia nenänvarressa. Se oli peittänyt käsillä osittain kasvonsa.

– Että jos te nyt saisitte vähän kovisteltua sitä, että tulisi ajoissa kotiin, nainen jatkoi. – Mä olen kaikkeni yrittänyt, mutta eihän se minua tahdo uskoa.

Pertti pudisti päätänsä ja piilotti kasvonsa kokonaan kämmeniensä taakse. Meillä muilla oli hauskaa, joltain pääsi tirskahdus. Opettaja muuttui vakavan näköiseksi.

– Koittakaahan käyttäytyä, se sanoi lujalla äänellä. Sitten se katsoi Pertin äitiä. – Kyllä minä aion ottaa asian myöhemmin puheeksi. Hyvä että mainitsitte siitä. Onko vielä kysyttävää? Älkää turhaan arkailko.

Opettaja odotti jonkin aikaa, mutta luokassa vallitsi hiljaisuus eikä yhtään kättä kohonnut. Se vilkaisi liitutaulun yläpuolella olevaa kelloa.

– Tehdäänpä nyt niin, että oppilaat poistuvat välitunnille, ja jospa te vanhemmat jäisitte vielä hetkeksi tänne.

Ryntäsimme ovelle. Opettaja huusi: ”Pojat, pojat, otetaanpas rauhallisemmin”, ja se hieman hillitsi vauhtiamme. Äiti siirtyi lähemmäksi minua.

– Kalevi, tule sitten suoraa päätä kotiin, kun koulupäivä päättyy, se sanoi.

– Joo joo, sanoin vähän häpeillen ja työnnyin ovesta muiden mukana.

Laskeuduimme portaat alas ja poistuimme pihanpuoleisesta ovesta ulos. Hiekkapäälysteistä pihaa reunusti vasemmalla sivustalla puutalojen rykelmä. Pihan perällä kohosi nelikerroksinen, vanha kivitalo. Oikeata sivustaa hallitsi Suomen Tupakkatehtaan korkea savupiippu ja punatiilinen ikkunaton seinä, jonka edustalla kasvoi suuri lehmus. Pihalla seisoksi joitakin yläluokkien poikia, joille me vaikutimme olevan lähinnä ilmaa. Kohta ovesta ryntäsi toinenkin luokka, ne olivat nuorempia ja joukkoon kuului myös muutama tyttö.

– Onks noikin tarkkiksella? utelin.

– Joo. Kolmas- ja neljäsluokkalaisia. Niillä on naismaikka.

– Voiks täällä blaadaa jossain? minä kysyin. – Mulla olis röökiä.

– Tuu perässä, Late sanoi.

Kiersimme koulun portille ja painelin Laten kannoilla lähitalon porttikäytävään. Kaivoin tupakat esille ja pistimme palamaan. Jäljelle jäi vielä kaksi Bostonia.

– Millainen maikka toi Santalahti on? minä kysyin.

– Kaipa se menettelee jos sitä ei ärsytä, Late sanoi. – Viime keväänä se hiilty mulle skolen ala-aulassa. Äijä kisko mua letistä niin että tukkaa irtos päänahasta. Riuhto edes takasin, polvilleen ja ylös ja taas alas. Syynä se, että se kuuli ku mä sanoin sitä mulkuks. Että varo sinäkin, äijällä on vitun hyvä kuulo.

– Mitenkä tarkkis eroaa tavallisesta luokasta?

– Ainakin on puolet vähemmän jengiä. Muutenhan se on sitä samaa paskaa ku normaalissakin skolesa. Niinku näet, eihän meitä nytkään kukaan oo tarkkailemassa. Vai kuvittelitsä, että täällä maikat kulkee kiikarit kaulassa ja tsiigailee meidän liikkeitä?

– Asutsä kaukana? kysyin.
– Mä budjaan Maunulassa, Late sanoi.
– Mun hima on Pitskussa, minä sanoin. – Aika pitkä matka molemmilla.

– Eihän sillä muuten oo väliä, mut joutuu herään niin saatanan aikasin.

Porttikäytävään ilmestyi Pertti. Hänellä oli yllään Lee-merkkiset farkut, joita oli vasta tämän vuoden puolella saanut ostaa Suomesta. Minäkin olin mankunut kotona Lee-farkkuja, näyttänyt mainosta Helsingin Sanomissa, mutta äiti oli hinnan nähtyään tyrmännyt ehdotuksen välittömästi. Isä taas oli sanonut päätään raapien, että ”katotaan nyt sitte kun on enemmän fyrkkaa”. Nyt minulla oli pari vuotta vanhat Jamekset. Pertti kaivoi rintataskustaan puolikkaan tupakan ja pyysi meiltä tulta. Late matki Pertin äitiä:

– Voi voi kun Pertti lähtee vaeltamaan ties minne.

– Minkä mä sille mahdoin et mutsi tuli mukaan, Pertti sanoi. – Mä sanoin sille vielä tuolla portillakin, että älä tuu skoleen. Mut eihän se kuunnellu, änki vaan sisään perkele. Se nyt on semmonen.

– Sekö noi farkut sulle tsöpas? Late kysyi.

– Kuka muukaan? Pertti sanoi.

– Hyvä muijahan se sitte on.

– Onhan se nyt tavallaan joo, Pertti sanoi.

– Lähdetääkö skolen jälkeen pyörimään johonkin, Late sanoi.

– En mä tänään, mut ehkä joku toinen päivä, Pertti sanoi.

– Entä sä? Late katsoi minuun. Sitten se naurahti. – Ai niin, sunkin pitää mennä suoraan himaan.

– Katotaan nyt, sanoin.

2

Seuraavan tunnin aikana meille jaettiin ensin kirjat, joista useimmat olivat käytössä kuluneita. Sitten jaettiin vihkot, lyijy- ja mustekynät sekä kumit ja mustepullot. Tämän lisäksi jäljensimme vihreälle liitutaululle kirjoitetun lukujärjestyksen, jonka mukaan päivien pituudeksi tulisi 5-6 tuntia, paitsi lauantaisin neljä tuntia. Tunnin päätyttyä kävimme ruokasalissa, jossa oli tarjolla pinaattikeittoa, näkkileipää, pieni maitopullo sekä kolmikulmainen Viola-juusto. Ruoka kuljetettiin koululle tonkissa, joten se oli aina jotakin velliä tai keittoa. Salissa hääri esiliinaan sonnustautunut nainen, joka huolehti kaiken toimivuudesta. Oppilaat söivät lähes puhumattomina, sillä pöydissä aterioi myös opettajia. Lusikoiden kalina ja näkkileivän rouskutukset korostuivat. Kun luokka oli syönyt, saimme nousta ja poistua välitunnille.

Lyöttäydyin Laten seuraan. Toivoin senkin olevan kiinnostunut minusta. Ehdotin pistäytymistä tupakalle. Myös Pertti ja pienikokoinen Leevi tahtoivat mukaan.

– Eihän me nyt saatana sakilla voida lähteä, Late sanoi. – Me menään Kalen kanssa ekaks ja te tuutte myöhemmin perässä.

– Okei, Leevi sanoi.

Poistuoin Laten kanssa portista ja ylitimme kadun ja pujahdimme porttikäytävään. Kurkistimme kulmalta ja näimme Pertin ja Leevin juoksevat siihen porttikäytävään, missä olimme olleet viimeksi. Siirryimme pihan perällä olevan roskakatoksen taakse.

– Onks sulla röökiä? minä kysyin.

– Ei, Late sanoi.

– Mulla on enää kaks, sanoin. – Blaadataan yks puoliks.

– Okei. Skaffataan myöhemmin lisää. Mä tiedän hyvän mestan, yks sekatavarakauppa tossa aika lähellä. Tuu messiin ku päästään skolesta. Maikka voi päästää meidät tänään aikasemmin ku on eka päivä.

– Katotaan nyt.

– Joku päivä painutaan skolen jälkeen vaikka Jätkäsaareen. Siellä on botskeja ympäri maailmaa. Niihin pääsee helposti livahtamaan. Laivan jengi luulee et pennut halua vaan vähän tsiigailla mestoja. Viimeks mä käänsin yhdestä sakemannista kartongin röökiä ja kaks lestii viskiä. Stikkasin ne vaan skolelaukkuun ja sitte maihin ja ettimään ostajaa. Mä blisasin ne yhdelle äijälle kahdella tonnilla.

– Eiks rantsussa pyöri tullee ja sellasia?

– Aikuisiahan ne kyttää. Ja laivahuoria. Ja jos ne alkaa hätistelemään niin sanoo vaan, et mennään tapaamaan vaikkapa enoa, se on botskissa perämiehenä. Ei niillä oo aikaa alkaa tarkistaa asiaa.

– Katotaan nyt sitte, sanoin.

Pertti ja Leevi ilmestyivät porttikäytävästä pihalle. Ne päyilivät ympärilleen ja huomasivat meidät ennen kuin ehdimme vetäytyä syvemmälle nurkkaukseen.

– Heittäkää rööki, Pertti sanoi.

– Tää on vika, Late sanoi.

– Kusetat kundi, Leevi sanoi.

– Älä jätkä isottele ennen ku olet kasvanu, Late sanoi.

– Anna pari blossia, Pertti pyysi.

– Ime munaa, Late sanoi.

– No yks ainakin.

– Menkää dyykkaa jämiä kartsalta, Late sanoi.

Viereiseen rappukäytävään johtava ovi aukesi ja esiin työntyi kookas mies, jolla oli lippalakki kallellaan päässä. Se piteli kädessään pitkävar-tista harjaa. Huomattuaan meidät mies lähti astelemaan kohti.

– Kosari perkele, Late sanoi hiljaa.

Mies asteli aivan eteemme ja katsoi jokaista vuoron perään. Näin karvoja sen sieraimissa.

– Jos mä en väärin arvaa, niin sitä ollaan viettämässä välituntia, mies sanoi.

– Me ollaan just..., Late sanoi.

– Lähdössä joo, mies jatkoi. – Mistäs mä arvasinkaan?

Otimme suunnan kohti porttikäytävää. Mies kulki perässämme kadulle saakka. Poltimme Laten kanssa tupakan loppuun. Pertti ja Leevi ryhtyivät etsimään jalkakäytävältä jämiä.

Palasimme koulun pihalle, johon oli levittäytynyt useamman luokan verran oppilaita. Puhe sorisi ja ilmoille kajahti kimeitä huutoja, jotka kai-kuivat talojen seinistä. Nuorimmat temmelsivät ja peuhasivat eri puolilla pihaa, useilla heistä näytti olevan vaikeuksia pysytellä hetkeäkään aloil-laan. Vanhimmat pojat pysyttelivät lähinnä ryhmissään ja juttelivat kes-kenään. Hoikka miesopettaja asteli sivummalla ja poltteli piippuaan. Ää-niin toi oman lisänsä lauta-aidan takana meluavat ruotsinkieleisen ala-koulun oppilaat.

Kellon päristyä pihan väki liikkui verkalleen ovelle ja asettui parijo-noihin. Vasta sitten kun vallitsi hiljaisuus, opettaja päästi meidät luokit-tain sisään. Portaissa syntyi tungosta ja tönimistä. Riisuimme pusakat ja jalkineet ja menimme luokkaan. Opettaja Santalahtea ei näkynyt vielä, joten istahdimme pulpetteihin. Joku päästi äänekkään pieraisun. Se he-rätti naurua, mutta Late huusi:

– Kuka perkele...

Pertti osoitti sormella edessään istuvaa Hannua. Kaikki katsoivat Hannua, kunnes se itse huomasi tuijotukset.

– Vittu se minä ollu, Hannu sanoi. – Kuka niin väittää?

– Taisit olla Pera itte saatana, Late sanoi.

– Minäkö. Ohhoh hei.

– Tosta sais hyvän stoorin, sanoi käheä-ääninen poika, jonka tulin tuntemaan Jukkiksena. – Sen nimi vois olla vaikka Vanhan skolen sala-peräinen sprägäri. Ehdotetaan sitä seuraavalla ainekirjotustunnilla. San-talahti vois innostua siitä...

– Niin mistä minä voisin innostua? kysyi sisään ilmestynvä opettaja.

Eletään 1960-luvun alkua. Murrosikäisen Kalevin koulunkäynnin lisäksi myös omaisuusrikokset ovat mukana kuvioissa. Kalevista on kehittynyt poliisin ja lastensuojeluviraston kanta-asiakas. Poika siirretään tarkkailukouluun ja sieltä edelleen vastaanottokotiin. Mutta kun sekään ei näytä tehoavan, seuraa passitus valtion koulukotiin, jota myös kasvatuslaitokseksi kutsutaan.

Koulukoti on eristetty yhteisö, jossa on omat lakinsa. Sortamista ja suoranaista väkivaltaa esiintyy niin poikien kesken kuin myös henkilökunnan taholta. Monelle laitoksen kasvatille paikka toimiikin lopullisena sysäyksenä sille tielle, jolta vain harvan onnistuu selvitä ns. normaalielämän pariin.

BoDTM
BOOKS on DEMAND